

■ NATALIA
STANCU

Aplaudînd cu emoție...

Vești despre teatrul sovietic aflăm în avionul spre Moscova. Călătoream cu Ivan Timofeevici Bobiliov, artist al poporului al R.S.F.S.R., prim-regizor al Teatrului din Perm. Fusese la București pentru a studia „pe viu” condițiile turneului pe care teatrul din Perm urma să-l întreprindă în țara noastră. Deși pentru prima oară în vizită la noi, era un bun prieten al României. Știa multe despre oamenii noștri de teatru și film, despre realizările lor. Îi plăcuse în mod deosebit montarea *Turnului de fildes* la Teatrul de Comedie. În câteva zile învățase o mulțime de cuvinte din limba noastră și promitea să persevereze. De acea, purta cu dînsul, spre țară, o revistă literară românească și una de teatru.

Îmi vorbea despre viața colectivului din Perm, strîns legată de marile valori ale dramaturgiei, ale scenei ruse și sovietice, dar mai ales despre viața orașului de pe malul râului Kama și din vecinătatea întinsei taigale. Îmi vorbea despre Tovstonogov, Efros, despre Sturua și succesele lor mondiale. Îmi recomanda să văd la Moscova o piesă de Mihail Șatrov, *Așa învingem*, pusă în scenă la M.H.A.T., în regia lui Oleg Efremov.

Intr-adevăr, *Așa învingem* era spectacolul despre care vorbea toată lumea la Moscova, o propunere tulburătoare în care altitudinea de idei a teatrului politic se imbină cu adîncimea investigației psihologice. După Șciukin (la „Vahtangov”), după Strauh (la „Maiakovski”), Boris Smîrnov (la „M.H.A.T.”) și mulți alții, sau mai aproape de zilele noastre, după Kaiurov (la „Malii”), M. Ulianov și Kiril Lavrov (la Leningrad), acum, rolul lui Lenin este jucat de A. A. Kaliaghin. Fără artificii de grimă, de mască — apte să susțină asemănarea fizică —, Kaliaghin transfigurează copleșitor datele sufletești, morale, specifice unei

mari personalități. Portretul lui Lenin, surprinz de Șatrov în preajma morții, capătul în interpretarea lui Kaliaghin, mi se spune, o zguduitoare dimensiune dramatică și chiar tragică.

...Am ajuns la Moscova mai tîrziu decît trebuia — exact atît cît să pierd nu numai primele două zile ale simpoziunului consacrat lui Stanislavski, ci și unica reprezentație lunară cu *Așa învingem*. Bătea un vînt tăios, care va face loc apoi unei ploii prelungi și reci, lapoviței și ninsorii. În ciuda vremii, călina roșie continua să împodobească esplanada din fața lui Balșoi Teatr. În sălile de spectacol, temperatura ideilor și a emoțiilor va rămîne ridicată.

Ne-o demonstrează chiar prima intîlnire directă cu arta moscovită — un spectacol tulburător, de realism poetic și tragic: *Prăbușirea (Obval)*, piesa scriitorului gruzin M. Djavahișvili, pusă în scenă la M.H.A.T. de artistul poporului din R.S.F. Gruzina T. Tchkhaidze, în scenografia admirabilă prin forța de sugesție poetică a unui alt gruzin, G.V. Aleski Meshișvili, artist al poporului.

Înainte de ridicarea cortinei, gîndul îmi zboară la prima mea călătorie la Moscova, în tovarășia lui Sică Alexandrescu, Aurel Baranga, Horia Lovinescu, Radu Popescu, Ion Brad și Dinu Cernescu — atunci cînd, intrînd în camera de hotel și răsucind comutatorul TV, „am căzut” peste un spectacol de teatru dominat de figura și de talentul impunător al unui actor de origine armeană, Armen Djigarhanian. În clipele, dar și prin activitatea energetică a V.T.O. (Asociația oamenilor de teatru), care prilejuește și stimulează contacte, schimburi, traduceri — între republicile Uniunii Sovietice există un continuu transfer reciproc de energii, trăiri și idei artistice. Fenomenele de înnoire ce se produc într-un loc stimulează căutările pe întreaga hartă teatrală. O asemenea influență a avut teatrul gruzin, avîndu-l în frunte pe Sturua. Deosebit de interesant și incitant se afirma în ultima vreme (așa cum o arată și revista „Teatr” numărul 10 pe 1983 și așa cum înțeleg și din dialogul cu cunoscutul regizor Ignas Vaitkus din Kaunas) teatrul lituanian. Dar să revenim la spectacolul văzut la M.H.A.T.

Piesa *Prăbușirea* — expresie a talentului gruzin, este o dramatică meditație despre relația omului cu dinamica istoriei. Acțiunea piesei se desfășoară cu începere din 1924; ea evoca răsturnări de forțe și atitudini caracteristice în epocă. Urmărînd relația dintre un nobil gruzin, Heimuraz Hestivavi și sluiitorul său, Djako — Djavahișvili reflectă distrugerea unor valori morale în tumultul primelor valuri ale revoluției, prin trium-

ful temporal al vitalității primitive, violenței și lipsei totale de principii. Scenografia (un panou, colaj original de obiecte casnice specifice, proiectat oblic pe un alt panou uriaș, încreșă străveche spartă și ștearsă de vreme), tinde să sugereze un spațiu național specific, o spiritualitate distinctă, ca și o relație particulară, cu timpul, stări umane caracteristice. În rolurile principale S. A. Liubșin, E. S. Vasilieva, S. I. Iurski. Structura sceneilor, jocul actorilor pendulează între realism și simbol ori metaforă. Sint recreate situații, trăiri, dar și stări de cosmar ce transformă omul într-o marionetă a destinului. În același sens sint utilizate și sonoritățile (un cîntec-strigăt, venit parcă din timpuri imemorabile și din străfunduri sufletești; un dans popular al bucuriei și amarului, stilizat hieratic și utilizat în spectacol ca o emblemă a destinului uman). Relația omului (de data aceasta a personalității) cu istoria — i-a atras și pe A. Efros și pe actorii Teatrului „Malaia Bronnaia“, care joacă în piesa *Napoleon I* de Ferdinand Bruckner: M. A. Ulianov, O. M. Iakovleva, A. S. Kamenkova și G. M. Korotkov.

În serile următoare, faima „Tagankăi“ nu se deminte. Văzusem aici, cu ani în urmă, *Mama* de Gorki și *Hamlet* cu Vișoțki — viu încă în memoria iubitorilor teatrului. Am urmărit acum cu interes *Casa de pe malul riului* după romanul lui Iuri Trifonov, spectacol memorabil prin ascuțimea meditației etice, prin forța imaginilor scenice realizate, prin capacitatea de a răsfrînge, descompune și recompune portrete (și, odată cu ele, destine), într-un revelator joc de oglinzi. *Trei surori*, în care răsună, la un moment dat, culese de pe bandă, vocile unor alți interpreți iluștri (Kacealov și Stepanova, Iurski și Popova), este un spectacol polemic. El exprimă o viziune sceptică asupra progresului condiției umane în timp, alături de o voință tenace de a face din clasicul Cehov contemporanul nostru și de a judeca aspru idealismul personajelor, lipsa lor de autenticitate, automatismul multora dintre comportamentele lor. Printre interpreți, în rolul Olgăi, strălucește Alla Demidova. Realizat cu certe virtuți de atmosferizare și distanțare, spectacolul este eterogen, multe dintre aspectele lui, dintre convențiile, semnele, simbolurile lui sînt discutabile. Dar, mai presus de orice, *Trei surori* la „Taganka“ este un spectacol puternic emoționant, emoționant pînă la lacrimi, prin acolada peste timp pe care o realizează, prin felul în care universul nostru, al celor de azi, este confruntat cu cel cehovian.

Programul teatrelor moscovite este bogat și variat. Regăsești în repertoriu, pe

lingă Ostrovski, Gogol, Cehov, Tolstoi, Gorki, Maiakovski, numele lui Lope de Vega, Tirso de Molina, Moliere și Shakespeare, Anatole France, Miroslav Krleža, Brecht, Caragiale și Mazilu (aceștia din urmă, puși în scenă de Alexa Visarion și, respectiv, Horea Popescu), Robert Bolt și Neil Simon.

Afișul este dominat însă de autorii sovietici contemporani afli, alături de vechea gardă ori alături de A. Arbuzov, A. Salinski, L. Zorin, E. Radzinski, A. Volodin, piese de M. Roșcin, V. Rozov, A. Ghelman, A. Vampilov, A. Galin, D. Granin, G. Gorin, Boris Vasiliev, M. Djavahisvili, R. Ibrahimbekov, N. Dumbadze, dramatizări ale romanelor lui Valentin Rasputin și Iuri Trifonov etc.

Nu lipsesc, desigur premierele. Impresionantă este și longevitatea multor spectacole; montări care-și păstrează prospețimea, datorită actorilor, constanți în formă, ca și datorită transfuziei continue de energii, realizată prin înnoirea distribuțiilor. Aceasta face, pe de o parte, ca cei însărcinați cu elaborarea concepției regizorale să beneficieze de suficient timp, și totodată ca numeroși actori să aibă posibilitatea de a se afirma competitiv.

Multe dintre teatrele moscovite poartă pe frontispiciu denumirea de „academice“. Spre surpriza mea, ele aliniază la rampă nenumărați actori tineri, admirabil formați, deosebit de talentați, vii, inventivi. Ei apar alături de Smoktunovskij, Ulianov, Kaliaghin, Iia Savina, Vasilieva — în piese clasice, dar mai ales în piese contemporane, scrise parcă anume pentru ei (așa cum mi s-a părut a fi subtila lucrare a lui E. Radzinski jucată de Teatrul „Maiakovski“, *Ea, în absența dragostei și a morții*) ori în montări „ale lor“. Spectacolele acestea aduc în teatrul sovietic un nou stil, noi tendințe, și tind să exprime chiar o nouă sensibilitate. Le caracterizează munca și creația de grup, propensiunea pentru teatralizarea poeziei (a lui Pablo Neruda, a lui Voznesenski etc.) și poetizarea prozei, imbinarea cuvîntului, a replicii cu recitativul și cîntul, a gestului realist, cu pantomima și dansul. Mark Zaharov este, la „Teatrul comsolului leninist“, autorul unor extrem de îndrăgite musicaluri. O strălucită demonstrație de fantezie, dinamism, arta actorului total incitată de fascinația poeziei scenice este, la Teatrul „Maiakovski“, și *Șopirla* de A. Volodin, în regia lui E. N. Lazarev, cu A. V. Samoïlov și V. S. Iakunina, actori de care vom mai auzi.

Bogăția invenției artistice, dăruirea interpretelor fac din spectacolele moscovite momente de ardentă viață spirituală, de intensă trăire. ■